ISSN : 1012 - 0165

FIRAT ÜNİVERSİTESİ
1975

SOSYAL BİLİMLER DERGİSİ

Cilt : 6 Sayı : 1 - 2 Yıl : 1994

Elazığ

ISSN : 1012 - 0165

SOSYAL BİLİMLER DERGİSİ

Cilt : 6 Sayı : 1 - 2 Yıl : 1994

Elazığ

Editör : Enstitü Müdürü
Doç.Dr. Sabahattin KÜÇÜK

Yardımcılar : Yrd.Doç.Dr. Zülfü GÜLER
Yrd.Doç.Dr. Rıfat ÖZDEMİR

Haberleşme

Fırat Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
23119 - ELAZIĞ

Tlf : 0 - 424 - 2122709
Fax : 0 - 424 - 2122717

Baskı : Fırat Üniversitesi Basımevi
Elazığ - 1994

İÇİNDEKİLER

Sayfa

Nâmık AÇIKGÖZ, Edebî Metinlere Göre 15. ve 16. Asırda Bazı Osmanlı Esnaf Tipleri 1

Mehmet ATALAY, Nefî'nin Şiiri 24

Gülsün A. BASKAN, Yükseköğretimde Stratejik Planlama 41

Muallâ BİLGİN, Takımla Sorun Çözme Süreci 48

Sabri ÇAKIR, Burdur-Kozluca Kasabası ve Yöresinde Yas Geleneği 59

Mehmet ÇELİK, Ankara Savaşı Sonrası Anadolu Birliğinin Parçalanması ve Şehzadeler Arasındaki Saltanat Mücadeleleri 72

Mehmet ÇELİK, Sosyal, Kültürel ve Dini Açıdan Helenistik Roma Dünyasında Sırlı Tarikatların Halk Hayatındaki Rolü ve Önemi 79

Rahmi DOĞANAY, Kurtuluş Savaşının Diplomatik Bir Cephesi İnebolu 89

Ali GÜLER, Cumhuriyet Dönemi Üniversite Reformlarında Üniversitenin Amaç ve Fonksiyonları Üzerine Mukayeseli Bir İnceleme 101

Zülfü GÜLER, 'Ahdi ve Gülşen-i Şu'arâ Bibliyografyası ve Yayınlanmamış Şiirleri 107

Mehmet GÜROL, Öğrenme-Öğretme Süreçlerinde Yöntem Sorunu 120

Müberrâ K. IŞIKSOLUĞU, Elazığ'da Kamu Çalışanlarının Bazı Özellikleri, Beslenme Alışkanlıkları ve Sofra Servis Düzeni 131

Celâlettin İÇMELİ ve Türkân YILMAZ, Premenapozal ve Postmenapozal Dönemdeki Kadınlarda Depresyon Sıklığının Saptanmasında Beck Envanteri 147

Hilmi H. KARABORAN, Hatay-Maraş Çöküntü Hendeği Sahasında Yer Alan Islahiye ve Hassa'nın Kuruluşundan Önce Bu Yöredeki Yerleşme Durumu 156

İbrahim KAVAZ, Varlık Tabakaları İçinde Sanatın Yeri 179

Hilâl KAZU, Üniversite Sanayii İşbirliği (F.Ü. Teknik Eğitim Fakültesi Örneği) 189

İbrahim KOCABAŞ, AT ve Türkiye'de İstihdam Sorunu 200

Nazan KULOĞLU, Fuzûlî'nin Bir Gazelinin Yapısal İncelenmesi 213

Memduh KUZAY, İnsan ve Resim 227

Şadiye G. KÜLAHÇI, İkinci Endüstriyel Eğitim Projesi ve Teknik Eğitim Fakülteleri Programları 229

Halil NARMAN, Yurda Dönen Türk İşçi Çocuklarının Elazığ Kentindeki Uyum Sorunları 240

Fatma ÖZMEN, Türkiye'de Örgün Eğitimde Yabancı Dil Eğitimi ve Öğretimi Sorunları ... 253

Selahattin SOLMAZ, Kayabeyli Köyünde Evlilik ve Akrabalık Türleri 262

Saadettin TONBUL ve M. Ali ÖZDEMİR, Doğu Anadolu Fayının (DAF) Tektonik Özelliklerinin Palu Civarında (Elazığ Doğusu) Jeomorfolojik Ölçütlerle Belirlenmesi 267

Ali YILDIRIM, 16. Yüzyıl Türk Edebiyatında Edebî Bakımdan İshak Çelebi'nin Yeri ve Önemi 280

Ali YİĞİT, Hazar Gölü'nün Turizm Potansiyeli ve Bugünkü Kullanım Durumu 289

F.Ü. Sosyal Bil. Dergisi 1994 6 (1-2)

HAZAR GÖLÜNÜN TURİZM POTANSİYELİ VE BUGÜNKÜ KULLANIM DURUMU*

*Ali YİĞİT***

GİRİŞ

Doğu Anadolu bölgesinin Yukarı Fırat bölümünün, Güneydoğu Toroslar kesiminde yer alan Hazar Gölü, Elazığ'a 22, Diyarbakır'a 100 km. uzaklıktadır. GB-KD yönünde uzanan bir çöküntü hendeğinin tabanını işgal eden Hazar Gölü, 20 km. uzunluğa ve 3-5 km. arasında değişen genişliğe sahiptir. Bu alan içinde seviye değişmelerine bağlı olarak değişmekle birlikte bugünkü 1240 m. seviyesinde 80 km^2 kadar bir alanı kaplar.

Deniz etkisine kapalı, yüksek dağlık alanlardan oluşan ve orman örtüsünün çok az olduğu Doğu Anadolu bölgesinde, akarsu ve göl kenarları rekreasyon alanı olarak büyük önem taşırlar. Böyle yerler arasında Hazar Gölü kıyılarının ayrı bir özelliği vardır. Büyük nüfus kütlelerinin barındığı şehir merkezlerine (Elazığ; 204.603, Diyarbakır; 381.144, Malatya; 281.776) fazla uzak olmayan göl kıyıları, ulaşım kolaylığının yanında, doğal güzelliği ile de çevre halkının önemli bir rekreasyon alanı durumuna gelmiştir.

İşte çevresinin önemli bir rekreasyon alanı olan Hazar Gölünü tanıtmak ve bugünkü kullanım durumunu belirlemek amacıyla hazırladığımız bu çalışmamızda, gölün doğal ve kültürel potansiyelini belirttikten sonra, bugünkü kullanım şekillerini ve oluşan sorunları belirtmeye çalışacağız.

1.HAZAR GÖLÜNÜN TURİZM POTANSİYELİ

1.1.Doğal Potansiyeli

1.1.1.Jeomorfolojik Özellikleri ve Turizm Bakımından Önemi:

Hazar Gölü, kuzeyden Çelemlik-Mastar sıradağları, güneyden Hazardağı-Yaylım dağları kütleleri arasında yer alan bir çöküntü hendeğinin tabanını işgal eder. Dik yamaçlarla göle inen bu dağlar, göl çevresinde geniş düzlüklerin oluşmasına imkân tanımamışlardır. Göl çevresinin belli başlı düzlüklerini batıda Kürk suyu ağzında oluşan Kürk deltası ile doğuda Zıkkım deresi ağzında oluşan Gezin deltası oluşturur. Bunlardan Kürk deltası üzerinde bataklıkların yer almasından dolayı turistik tesis kurulamamış olmasına karşılık Gezin deltası tesislerin en yoğun olduğu kesimlerden birine karşılık gelir (Harita 1). Bu deltalar dışında, dağlardan dik yamaçlar boyunca inen ve genellikle bir fay kaynağının suyunu göle taşıyan küçük derelerin göl kıyısında oluşturdukları birikinti koni ve yelpazeleri, tesis kurmaya imkân tanıyan başlıca alanları oluştururlar. Nitekim gölün kuzey ve güney kıyılarında yer alan tesislerin büyük bir kısmı böyle yerlerde kurulmuşlardır.

** 20-24 KASIM 1991 tarihinde İzmir'de düzenlenen Coğrafya Meslek Haftası"nda Bildiri olarak sunulmuştur.*

*** Arş.Gör., Fırat Üniv. Fen-Edebiyat Fak. Coğrafya Bölümü ELAZIĞ.*

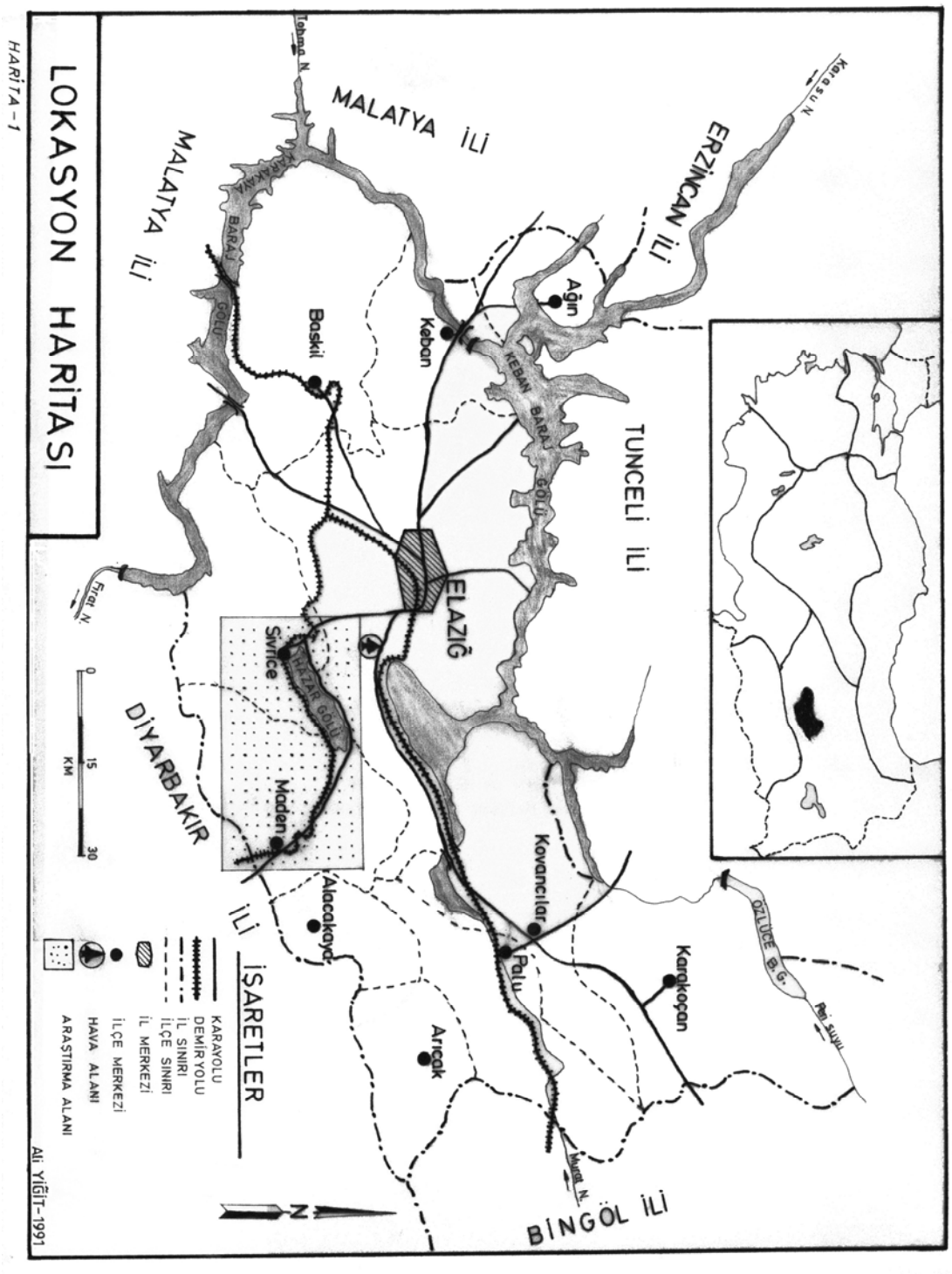
LOKASYON HARİTASI
MALATYA İLİ
ERZİNCAN İLİ
TUNCELİ İLİ
ELAZIĞ
DİYARBAKIR İLİ
BİNGÖL İLİ
Ağın
Keban
Baskil
Sivrice
Maden
Kovancılar
Palu
Alacakaya
Arıcak
Karakoçan
KEBAN BARAJ GÖLÜ
KARAKAYA BARAJ GÖLÜ
HAZAR GÖLÜ
İŞARETLER
KARAYOLU
DEMİR YOLU
İL SINIRI
İLÇE SINIRI
İL MERKEZİ
İLÇE MERKEZİ
HAVA ALANI
ARAŞTIRMA ALANI
KM
Ali YİĞİT-1991

HARİTA -1

Gölü çevreleyen bu dağlardan Çelemlik dağının yayvan bir yapı oluşturmasına karşılık, gölden sarp yamaçlarla kısa bir mesafede, nispi olarak 1000 m.yi aşan yükseltiye ulaşan Hazar dağı heybetli bir görünüm arz eder. Ancak belirli yerlerden tırmanılabilen bu dağın yükseklerine çıkıldıkça görülebilen çevrenin manzarası, seyredilmeye değer bir görünüm sunmaktadır. Dağın belirli yerlerinden gölün tamamı görülebildiği gibi, Keban baraj gölünün bir kısmı ile Munzur dağları tüm heybetiyle seyredilebilmektedir. Ayrıca dağın üzerinde yer alan Kurudolu gölü ve güneyinde yer alan Behrimaz havzasının manzaraları da görülmeye değerdir. Bu dağın zirvelerinden birini oluşturan Hazarbaba tepesinde yer alan ve çevre halkınca kutsal sayılan Hazarbaba ziyareti de bulunmaktadır. Hazar dağı tüm bu özellikleriyle dağcılık sporuna hevesli olanların yararlanabileceği önemli bir kaynak durumundadır(Foto.1).

1.1.2.Hidrografik Özellikleri ve Turizm Bakımından Önemi:

Hazar Gölünün hidrografik özellikleri hakkında ayrıntılı bir çalışma yapılmamıştır. Bu nedenle gölün hidrografik durumu hakkında verilen bilgilerin çoğu çeşitli varsayımlara dayanır. Hazar Gölü hakkında verilen en belirgin bilgiler, EİE İdaresince 1950'de hazırlatıldığı bilinen bir rapora dayanır. Fakat bu raporun hangi kriterlere göre hazırlandığı ve ne şekilde ölçüm yapıldığı belli değildir. Çünkü bu raporun aslı, ilgili kuruluşların arşivlerinde bulunamamıştır. Bu rapordaki bilgiler Elazığ-Uluova Projesi'nde yer alan şekliyle şöyledir: Gölün kapladığı alan 1240m seviyesine göre 78.6 $km^{2'}$dir. Bu seviye için tahmin edilen su miktarı 7 milyar m^3 kadardır. Su toplama havzası ise 264 km^2'dir. Buna 86 km^2 su toplama havzasına sahip olan ve sonradan göle çevrilmiş bulunan Behrimaz çayının havzasını da eklemek gerekir. Böylece 350 $km^{2'}$lik su toplama havzasına sahip olduğu görülür. Gölün derinliği konusunda 300 ile 150 m. arasında değişen rakamlar verilmektedir ki, bunların hepsi de tahmine dayanmaktadır. Buna rağmen gölün bir hayli derin olduğu da bir gerçektir.

Hazar Gölünün seviyesi hakkında da değişik haritalarda farklı rakamlar verilmektedir. Ancak gölün 1959'dan beri DSİ tarafından seviye ölçümü yapıldığından bu konuda kesin bilgilere sahip bulunmaktayız. Bu ölçümlere göre gölün seviyesi 1970 yılına kadar 1245-1248 m.ler arasında değişen değerlerde iken, Keban Barajı inşaatının enerji ihtiyacını karşılamak amacıyla Hazar santrallerinin tam kapasite çalıştığı, 1969-75 yılları arsında belirgin bir düşüş göstermiş ve bu tarihten sonra santrallerin sadece geceleri 4 saat çalışmaya başlamasıyla, 1237-1240 arasında değişen değerlerde bulunmaktadır(Şekil 1). Biz belirgin olması için bu yazımızda 1240 m. seviyesini esas aldık. Bu ölçüm sonuçlarına göre, yıl içindeki seviye oynamaları 120 cm.yi bulmaktadır. Göldeki bu seviye oynamaları, göle su taşıyan derelerin mevsimlere göre akımlarında görülen azalıp çoğalmalara bağlıdır. Gölde su seviyesi, yağışın kar şeklinde olduğu ve yerde kaldığı kış mevsiminde alçalmakta, yaz aylarında yükselmektedir. Göl, en düşük seviyesine Aralık başlarında inmekte, yağışların nispeten fazla olduğu ilkbaharda yükselmeye başlamakta ve yükseklerde karların erimesine bağlı olarak Mayıs sonu-Haziran başlarında en yüksek seviyesine ulaşmaktadır(Şekil 2).

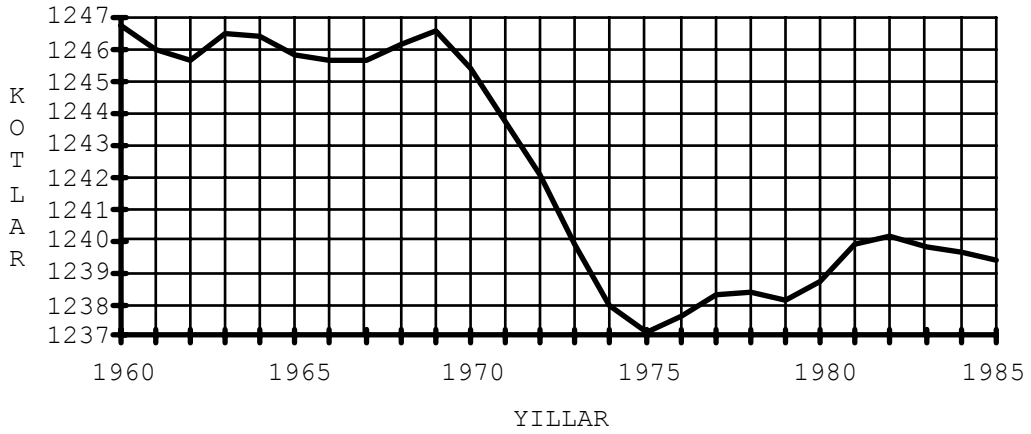

Şekil 1:*Hazar Gölünün yıllık ortalama seviye grafiği (1960-1985)*

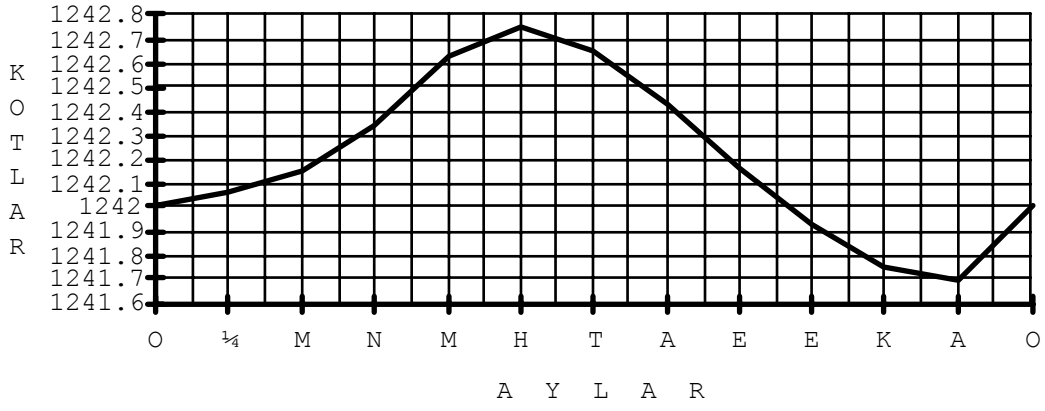

Şekil 2:*Hazar Gölünün aylık ortalama seviye grafiği (1960-1985)*

Göl, çevredeki dağlardan inen ve çoğu fay kaynaklarının ayağı olan küçük dereler tarafından beslenir. Ayrıca gölün dipten de yeraltı suları tarafından beslendiği sanılmaktadır. Gölün gideğeni olarak eskiden beri Dicle Nehrinin yukarı çığırını oluşturan Maden Çayı bilinir. Fakat Maden Çayının bugün gölle görünürde bir bağlantısı yoktur. Alüvyon setti altından sızan suların Dicle'ye karıştığı görüşü de varsayımdan ibarettir. Bugün bu sahada, Hazar Gölünden açıktan veya sızma yoluyla çıkan suların Dicle'ye karıştığını gösterir belirgin bir ize rastlanamamaktadır. Bugün için Hazar Gölünün tek gideğeni Hazar HES'ına su taşıyan tüneldir. 1215 m. koduna kadar inen 30 m. derinliğinde ve 10 m. genişliğinde bir kuyu ile gölle bağlantısı sağlanan tünel, 4453 m. uzunluğundadır. Bu tünel vasıtasıyla yılda ortalama 76 milyon m^3 su

gölden çekilebilmekte ve Çelemlik dağının kuzey yamaçlarındaki Hazar-I ve bundan 90 m. aşağıdaki Hazar-II santralleri beslenmektedir.

Göl suyunun yüzey sıcaklığı, yazın ortalama 24°C, kışın ise 4°C'dir. Göl suyunun kimyasal analizi sonuçları tablo 1'de gösterilmiştir. Bu değerlere göre, su çok yüksek oranda tuzlu ve sodyumludur. İçme ve sulama için elverişli değildir. Ancak yaptığımız gözlemlerde, göl suyu hayvanlar tarafından içilmekte, göl kıyısında bitkiler yetişmektedir. Hatta Hazar santrallerinden çıkan sular, Keban baraj gölünden alınan suya katılmakta ve Uluova'nın sulamasında kullanılmaktadır.

PH	EC 10^6 25°C	Na^+	K^+	Ca^{++} Ma^{++}	$Co_3^=$	HCO_3^-	Cl^-	$So_4^=$	% No	SAO	Suyun Sınıfı
8.8	3500	23.40	0.25	11.60	6.08	12.60	14.50	0.26	66.83	9.70	C4S3

Tablo:1 *Hazar Gölü Suyunun Kimyasal Analizi Sonuçları (DSİ-1970'e göre)*

Hazar Gölünün beslenmesinde kaynak sularının büyük payı olduğunu yukarıda belirtmiştik. Hazar Gölü çevresinde yer alan kırık hatlarından yüze çıkan bu kaynaklar hakkında yapılmış bir araştırma bulunmamaktadır. Ancak, Elazığ şehri yakın zamana kadar içme suyunun bir kısmını, Hazar Gölünün güneybatısında yer alan Karaçalı kaynağından sağlamaktaydı. Bugün bu kaynaktan sağlanan sular Elazığ Belediyesince şişelenerek *"Karaçalı Kaynak Suyu"* adı altında pazarlanmaktadır. Ayrıca Sivrice de aynı yerden içme suyunu karşılamaktadır. Hazar Gölünün yanı başında duran bu ve benzeri kaynak suları da turizm bakımından önemli bir potansiyel durumundadır. Fakat Sivrice çevresindeki bir-iki kampın dışında bu kaynak sularından gereğince yararlanılmamaktadır. Buradaki kaynak sularının iyi bir organizasyonla göl çevresindeki tüm tesislere dağıtılması halinde gölün turizm değerinin daha da artacağı muhakkaktır.

1.1.3.İklim Özellikleri ve Turizm Bakımından Önemi:

Hazar Gölü Kıyıları bir taraftan ana çizgileriyle içinde bulunduğu bölgenin iklim özelliklerini yansıtırken, diğer taraftan da kendine özgü iklim koşulları ile dikkat çekmektedir. Ülkemizin en dağlık bölgesini meydana getiren Doğu Anadolu'da, farklı iklim tiplerinin oluşmasında en büyük faktör kuşkusuz yerşekilleridir. Yerşekillerinin özelliklerine ve yükseltiye bağlı olarak, iklim batıdan doğuya doğru daha karasal bir karakter kazanırken, biri diğerinden oldukça farklı yöresel, lokal ve mikroklima alanları da doğmaktadır. Nitekim bu duruma dikkat çeken (DARKOT-1943) Doğu Anadolu bölgesi iklimlerinin en önemli özelliğinin çeşitlilik olduğunu belirtmektedir. İnceleme alanımızda görülen oldukça karakteristik *"yerel iklim"* de bunlardan biridir.

Daha önce de belirttiğimiz gibi, Hazar Gölü havzası, bir çöküntü hendeğine karşılık gelmekte ve havzanın tabanında 80 km^2 alana sahip bir su kütlesine yer vermektedir. İşte bu su kütlesinin ve gölü çevreleyen orografik yapının etkisi ile genel iklim elemanlarında meydana gelen bazı değişmeler, sahamız ikliminin yerel bir karakter kazanmasına neden olmuştur. Haliyle bu farklılık turizme de yansımış ve çevresine göre bir takım avantajlar sağlamıştır. Biz burada Hazar Gölü kıyılarında 1952 yılından bu yana yağış ve 1979 yılından beri de sıcaklık ve diğer

meteorolojik rasatları yapmakta olan Sivrice Meteoroloji istasyonunun verilerini kullanarak Hazar Gölü kıyılarının, bilhassa turizm hareketlerinin görüldüğü yaz aylarında çevresindeki istasyonlardan olan farkını ve ikliminin ana karakterlerini belirtmeye çalışacağız.

Sivrice Meteoroloji istasyonunun verilerine göre, yıllık ortalama sıcaklık 11.7°C dir. En sıcak ay olan temmuz 25.5°C, en soğuk ay olan ocak -1.6°C dir. Turizm hareketlerinin görüldüğü yaz aylarında ortalama sıcaklık değerleri 20°C'nin altına düşmez. Bu mevsimde Türkiye'nin en sıcak yerlerinden birine karşılık gelen yöremizde insan yaşamını etkileyen yüksek sıcaklıklara, hatta stres oluşturabilecek sıcaklık derecelerine ulaşılır(SUNGUR-1980, 1984). İşte bunaltıcı sıcaklardan kaçarak serinlemek isteyenler için ideal bir ortam olan Hazar Gölü kıyıları, çevre istasyonlardan Elazığ ve Malatya'ya göre 2, Diyarbakır'a göre 5°C daha serindir (Tablo:2).

Yağış rejimi bakımından Hazar Gölü kıyılarında, Akdeniz yağış rejiminin gecikmiş bir benzeri görülür. Düşen yağışın %75 kadarı kış ve bahar aylarında düşer -ki bu iki mevsimin oranları birbirine çok yakındır- yaz aylarında ise yıllık yağışın ancak %3'ü düşer. Aslında bu %3'lük payın büyük bir kısmı haziran başlarına aittir(Şekil:4). Kısacası turizm hareketlerinin görüldüğü 15 Haziran-15 Eylül tarihleri arasında nadiren yağış görülür, bu özellik çevre istasyonlarda da aşağı-yukarı aynıdır.

Türkiye genelinde ve Doğu Anadolu istasyonlarının hemen tamamında olduğu gibi, Hazar Gölü çevresinde de yaz aylarında KB yönlü rüzgârlar etkindir. Bunu B ve GB yönlü rüzgârlar takip eder(Şekil.5). Bundan da anlaşılacağı gibi batı sektörlü rüzgârlar en fazla esme frekansına sahiptir. Turizm sezonunda rasat süresi içinde görülmüş olan en hızlı rüzgâr ve yönü; Haziran:15.5 B, Temmuz:12.3 D, Ağustos:6.6 KKB ve Eylül:15.5 GD (m/sn.) dur.

Sonuç olarak, Hazar Gölünde yaz aylarında çevresine göre serin, yağışsız ve az rüzgârlı bir iklim yaşanır. Bu mevsimde Türkiye'nin en sıcak yerlerinden birine karşılık gelen bölgemizde, Hazar Gölü iklimi dinlendirici bir özellik taşır.

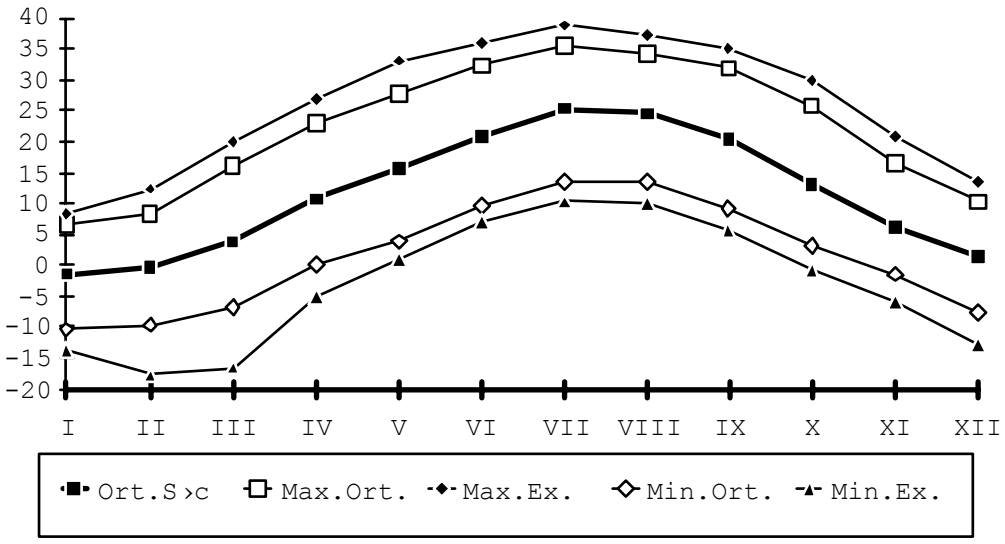

Şekil.3: *Sivrice'de ortalama ve ekstrem sıcaklıklar (1980-1990)*

Meteorolojik elemanın adı	Haziran	Temmuz	Ağustos	Eylül	YILLIK
SİVRİCE					
Ortalama Sıcaklık(°C)	21.0	25.5	24.7	20.7	11.8
En Yüksek Sıcaklık(°C)	36.0	39.0	37.2	35.0	39.0
Ortalama Nisbi Nem(%)	53	48	47	48	63
Ortalama Yağış Miktarı(mm)	15.0	2.4	1.4	6.0	602.5
Yağışlı Gün Sayısı	2.9	0.5	0.4	1.2	70.8
Ortalama Bulutluluk(1-10)	1.7	0.7	0.7	1.1	3.7
Ort. Aktüel Basınç(mb)	869.8	869.0	870.0	873.0	872.2
Gün.Ort.Rüzgâr hızı(m/sn)	1.4	1.2	1.0	1.0	1.2
ELAZIĞ					
Ortalama Sıcaklık(°C)	22.9	27.2	26.9	22.0	13.0
En Yüksek Sıcaklık(°C)	37.8	42.0	40.6	37.8	42.0
Ortalama Yağış Miktarı(mm)	13.9	2.4	1.2	7.4	434.9
Yağışlı Gün Sayısı	4.1	1.0	0.6	1.7	95.7
DİYARBAKIR					
Ortalama Sıcaklık(°C)	26.0	31.0	30.4	24.9	15.8
En Yüksek Sıcaklık(°C)	41.8	46.2	45.9	42.0	46.2
Ortalama Yağış Miktarı(mm)	6.4	0.8	0.5	2.3	491.2
Yağışlı Gün Sayısı	2.6	0.5	0.3	1.0	88.3
MALATYA					
Ortalama Sıcaklık(°C)	22.9	26.8	26.7	21.7	13.3
En Yüksek Sıcaklık(°C)	37.2	41.8	40.6	36.7	41.8
Ortalama Yağış Miktarı(mm)	17.2	1.8	1.9	5.2	385.0
Yağışlı Gün Sayısı	4.6	1.0	0.6	1.7	88.1

Kaynak:DMİGM Bültenleri

Tablo.2: Sivrice, Elazığ, Diyarbakır ve Malatya'nın bazı meteorolojik verileri

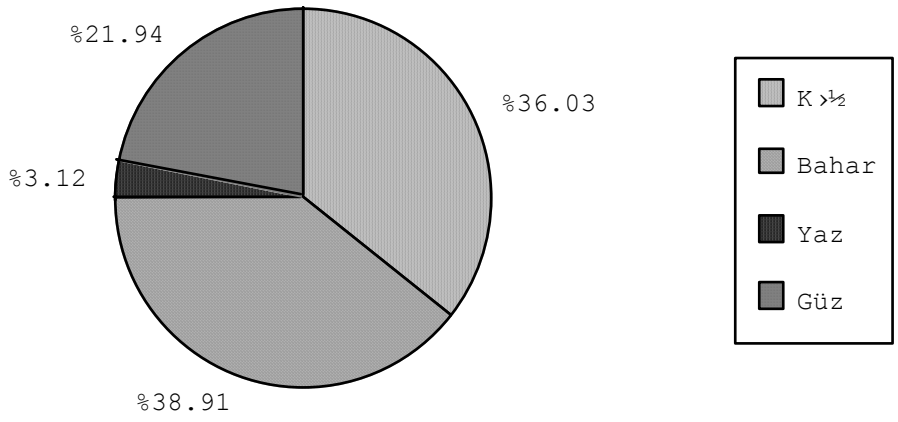

Şekil..4*: Sivrice'de yağışın mevsimlere dağılışı (1958-1990)*

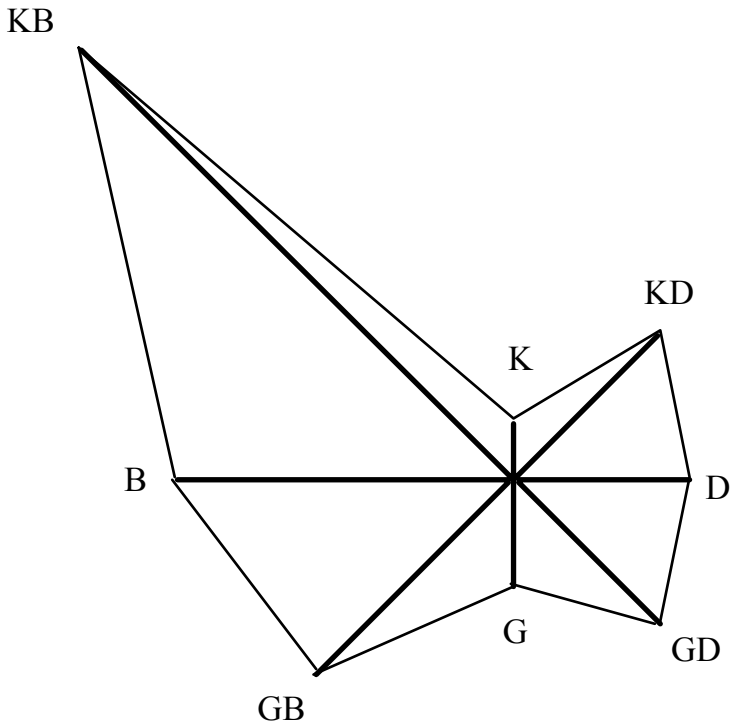

Şekil.5*: Sivrice'de yaz aylarında rüzgârın esme frekansları(1979-1990)*

1.1.4.Biocoğrafya Özellikleri ve Turizm Bakımından Önemi:

Bitki örtüsü bakımından, kuru orman kategorisine giren Hazar Gölü çevresinde, bugün doğal bir orman örtüsüne rastlanmaz. Bununla birlikte tahribattan arda kalmış bazı ağaç türlerine, küçük birlikler halinde ya da tek olarak sahanın çeşitli yerlerinde rastlamak mümkündür. Bunlar arasında en fazla **meşe** türleri *(Quarcus infectoria, Q.cerris, Q.brantii ve Q.libani)* ile **ardıç**lar *(Juniperus oxycedrus)* yer almaktadır. Bunlar kadar fazla yaygın olmamakla birlikte bazı yabani meyve türleri; **yabani armut** *(Pirus communis)*, **yabani badem** *(Amygdolus webbi)*, **alıç** *(Cractegus aronia)*, **yemişen** *(Cractegus mongyra)* ile **çitlembik** *(Celtis australis)*, **yaban gülü** *(Rosa canina)*, **cehri** *(Rhammus tinetoria)* **karaçalı** *(Paliurus spine-chistii)* gibi ağaç türlerine de rastlanır. Ayrıca Hazar gölü çevresinde Akdeniz ikliminin bazı özelliklerinin görülmesine bağlı olarak az da olsa Akdeniz flora elemanlarından **sakız** *(Pistacia terebinthus)*, **incir** *(Ficus carica)*, **boylu ardıç** *(Juniperus excelsa)* gibi bitkiler de yer alırlar. Yine göl çevresinde birçok kaynağın yer alması nedeniyle bu kaynakların çevresinde ve vadi tabanlarında oldukça gür nemcil karakterli bitki toplulukları yer almaktadır. Bunlar arasında **beyaz söğüt** *(Salix alba)*, **Bornmüller söğüdü**, **kızılcık** *(Cornus sanguinca)*, **kavak** *(Populus euphratica)*, **iğde** *(Elaegnus)*, **böğürtleğen** *(Rubus fruticosus)*, **karamık** *(Berberis)*, **ılgın** *(Tamarix smyrnensis, T.tetiandra)* gibi ağaçlar sayılabilir. Hazar gölü çevresinde yer alan bu ağaç türleri dışında step elemanlarından olan **geven** *(Astragalus)*, **sığır kuyruğu** *(Verbascum)*, **kekik** *(Thymus kotsehyanus)*, **sütleğen** *(Euphardia)*, **çoban yastığı** *(Acantholimon)*, **yumak** *(Fescuta)*, **dağ gülü** *(Hypricum scarbum)* gibi bitkiler de sahada çok geniş alanlara yayılmışlardır.

Görüldüğü gibi Hazar Gölü çevresi bitki türü bakımından oldukça zengindir. Nitekim Hazar Gölü çevresinde yapılan bir flora araştırmasında, 75 familya ve 329 cinse ait 636 tür teşhis edilmiştir(YURDAKULOL-ALTAN-1985).

Her ne kadar bitki türü zengin ise de, yüzyıllardır süren insan tahribatı sonucunda, bugün göl çevresinde doğal bir orman örtüsü kalmamıştır. Fakat Orman Genel Müdürlüğünce son 30 yıldır göl çevresinde orman örtüsü oluşturulmaya çalışılmaktadır. Bilhassa gölün doğu kıyılarında yapılan ağaçlandırma çalışmaları başarılı olmuştur. Gezin köyünden Yoncapınar köyüne kadar olan sahada 1968 yılından beri sürdürülen ağaçlandırma çalışmaları sayesinde 2500 ha. alan ağaçlandırılmıştır. Bu alana dikilen sedir, karaçam, sarıçam ve palamut meşesinden oluşan ağaçlar, bugün bir orman görünümü kazanmıştır. Bu saha dışında gölün kuzeyinde, Denizkenarı mahallesi ile Gölardı köyü arasında, 1964 yılında başlanan ağaçlandırma çalışmalarında 450 ha. alan ağaçlandırılmış, fakat koruma yetersizliğinden gereken sonuç alınamamıştır. Yine de bu alanda bugün bir bozuk orman görünümü hakimdir. Gölün batısında Kuşakçı dağı yamaçlarında 1962 yılında ağaçlandırma yapılmışsa da bu saha da tahribata uğramıştır. Bugün bu saha tekrardan ağaçlandırılmaktadır. Yine gölün güneyinde Karaçalı mevkiinde ağaçlandırma çalışmaları sürmektedir(Harita.2). Tüm bu çalışmalardan gereken verim alındığında kısa bir süre sonra göl çevresinde toplam 4000 ha.ın üstünde bir orman örtüsü oluşturulmuş olacaktır ki, bu sayede gölün turizm potansiyeli daha da artacak ve birtakım rekreasyon faaliyetleri ormanlık alanlara kayacaktır.

Göldeki biyolojik ortama gelince; gölde bitkisel ve hayvansal organizmalar bulunmaktadır. Göldeki hayvansal organizmaları *Cladocera, Copepoda*, *Rotatoria*, *Dipteria*, *Oligochaeta*, *Ostracoda*, *Isopoda*, *Pulmonata*, *Turbelaria* munsupları oluşturur(ŞAHİN/BAYSAL-1972 ve TOKAT-1976). Bitkisel organizmaları ise *Diatomeler*, *Yeşil algler* ve *Mavi-Yeşil algler* teşkil eder. Hazar Gölünde yaşayan balık türlerini ise; *Capoeta capoeta umbla*(Karabalık), *Alburnus heckeli*, *Kosswigiehtys asquamtus* ve *Orthrias angorae eregliensis* oluşturur. Göle sonradan *Cyprinus carpio Linnaeus*(Aynalı Sazan) türü balıklar da atılmış ancak bunlar sadece gölün batı kıyılarındaki sığ ortamlarda ve burada göle karışan Kürk suyunda yaşayabilmişlerdir. Bunlar içerisinde ekonomik değeri en yüksek olan *"Karabalık"* ve sonradan göle atılan "*Aynalı sazan*"dır. Bu iki balık türü Eylül-Nisan arasında avlanmakta ve göl çevresindeki balık lokantaları ile çevre halkı tarafından tüketilmektedir. Turizm hareketlerinin en yoğun olduğu Temmuz-Ağustos aylarında balık avının yasak olması, bilhassa balık lokantalarının bu sezonda göl çevresinde hazır bulunan geniş bir kitleye ulaşmasını engellemektedir.

Göl çevresinde bir çok kuş türü de yaşamaktadır. Yapılan bir araştırmada göl ve çevresinde 48 cinse ait 64 kuş türü tespit edilmiştir. Bunların % 13'ü yerli, % 9'u gezici, % 63'ü göçmen, % 6'sı yerli ve gezici, % 6'sı yerli ve göçmen % 6'sı gezici ve göçmen olarak belirlenmiştir(AYVAZ-1982).

1.2.Kültürel Potansiyeli:

1.2.1.Arkeolojik ve Tarihi Değerler ve Bunların Turizm Bakımından Önemi:

Hazar Gölü çevresinde turizm bakımından önem taşıyan tek tarihi eser, göldeki Kilise adası(Foto.2) çevresinde su altında bulunan ve henüz tam olarak ne olduğu bilinmeyen kalıntılardır. Bununla birlikte, buradaki kalıntılar hakkındaki birtakım efsanevi bilgiler halk arasında ilgi toplamaktadır.

Elde edebildiğimiz bilgilere göre; Hazar Gölünün 19. yüzyılın başlarında bugünkü seviyesinden en az 20-30 m. daha düşük olduğu ve 1830-1880 yılları arasında mütemadiyen

yükselerek bugünkü seviyesine ulaştığı anlaşılmaktadır. Bu yükseliş sırasında göl içinde bulunan bir adadaki yerleşmeyi de suları altına almıştır.

Burada sular altında kalan yerleşme, *"Surp Nişan"* ya da *"Göl Manastırı"* adını taşıyan bir kilisenin etrafında kurulmuş olan Gölcük köyüdür. Gölcük köyünün sular altında kalmadan önce 50-60 haneli bir köy olduğu ve suların yükselmesinden sonra adayı terk ederek, adanın karşısında kıyıya yerleştiği(HUNTİNGTON-1902) ve 1900'lü yılların başına kadar varlığını sürdürdüğü bilinmektedir. Adanın en yüksek yerine inşa edilmiş olan kilisenin ise, suların yükselmesinden sonra bir müddet etrafı sularla çevrili şekilde gölün ortasında öylece kaldığı ve zamanla harabe hâle gelerek yıkıldığı anlaşılmaktadır (ayrıntılı bilgi için bkz. YİĞİT- 1992).

Buradaki kalıntıları görüntülemek amacıyla, Televizyonda yayınlanan *"Fıratın Türküsü"* belgeselinin çekimleri sırasında su altına dalınmışsa da önemli bir görüntü çekilememiştir. Kameramanların ifadesine göre, buradaki tarihi kalıntılar dünyada eşine ender rastlanan türdendir(KARSLIOĞLU-1991).

1.2.2.Sosyo-Ekonomik Özellikler ve Turizmle İlişkisi:

Hazar Gölü çevresinde, bir ilçe merkezi (Sivrice) ile 10 kadar köy ve bu köylere bağlı mahalleler yer alır. 1990 Nüfus sayımı sonuçlarına göre, bu yerleşmelerin toplam nüfusu 10.000 kadardır. Bu nüfusun yarısı (5261) Sivrice'de yaşar. Sivrice'de endüstri ve hizmetler sektörü gelişmiştir. İktisaden faal nüfusun yaklaşık % 50'si endüstri sektöründe(TÜGSAŞ Kompoze Gübre fab. ve 3 ayrı tuğla-kiremit fab.), % 20'si de hizmetler sektöründe çalışmaktadır. Geriye kalan % 30'luk kesim ise tarım ve ticaretle uğraşmaktadır(YİĞİT-1990). Turizmin şehir ekonomisine katkısı yok denecek kadar azdır. Kırsal kesimin geçim kaynaklarını ise, tarım ve hayvancılık oluşturur. En önemli tarımsal faaliyet sebzeciliktir. Kırsal kesimin de turizmden sağladığı kazanç yok denecek kadar azdır. Hazar Gölü çevresinde yaşayan nüfusun turizmden sağladıkları başlıca gelir, birkaç vatandaşın kamu kuruluşlarının tesislerinde bekçilik yapması ve turizm sezonunda Sivrice'deki ve Gezin'deki bakkallardan yapılan alış-verişle sınırlıdır. Ayrıca göl çevresinde "balıkevi" adı altında faaliyet gösteren 10 kadar balık lokantasını da belirtmek gerekir.

Hazar Gölü çevresinde en az 70-80 yıldan beri sürdürülen rekreasyon faaliyetlerine çevre halkı daima sıcak bakmaktadır. Göl çevresine dinlenmeye gelenler rahatça göle girip kumsallarda güneşlenebilmektedir.

1.2.3.Ulaşım Durumu ve Turizmle İlişkisi:

Hiç şüphe yok ki, turizmi etkileyen faktörlerin başında ulaşım durumu gelmektedir. Bir yerde turizmin gelişebilmesi ulaşılabilirlik oranı ile bağlantılıdır. Hazar Gölünün de en önemli özelliklerinden biri ulaşım imkânlarının elverişli olmasıdır. Eski devirlerin ünlü yollarından Kral Yolu, Hazar Gölü kıyılarından geçmekteydi. Yine bu yolun önemli menzil noktalarından biri olan ve tarihi kayıtlarda *"Gölbaşı Hanı"* veya *"Gezin Hanı"* olarak geçen konaklama yeri, Hazar Gölünün doğu ucunda yer almaktaydı.

Bugün de Malatya-Diyarbakır demiryolu, gölün güney sahilinden, Elazığ-Diyarbakır kara yolu da kuzey sahilinden geçmektedir. Elazığ-Diyarbakır kara yolu, önceleri gölün doğu ucunda Gezin'den geçtikten sonra, Çelemlik dağları ile Mastar dağı arasındaki Deveboynu geçidini aşarak Uluova'ya erişmekte buradan da Elazığ'a ulaşmaktaydı. 1960'lı yıllarda yolun güzergâhı değiştirilmiş ve Hazar Gölü kıyılarını takip ederek gölün kuzeydoğusunda yer alan Kaz gediğini aşarak Uluova'ya ulaşır hale getirilmiştir. Yolun bu yeni güzergâhının açılması, göl çevresine tesis yapmada önemli bir aşama olmuştur. Nitekim bu güzergâh açılmadan önce, göl çevresinde sadece iki kamu kuruluşunun tesisi bulunmaktaydı. Bu tesisler de demiryolu kıyısında,

yani güney sahilde yer almaktaydı. Karayolunun yeni güzergâhının açılmasıyla kuzey sahile de tesisler yapılmaya başlanmış, hatta bu tarihten sonra yapılan tesislerin hemen tamamı kuzey sahilde yer almış ve bugün göl çevresinin en önemli tesisleri bu yol boyunca sıralanmıştır.

Günümüzde Hazar Gölüne, Elazığ'dan her an ulaşmak mümkündür. Sivrice-Elazığ arasında her saat başı karşılıklı belediye otobüsleri çalışmakta, ayrıca yine Sivrice-Elazığ arasında bilhassa yaz aylarında her 15-20 dakikada bir dolmuş hareket etmektedir. Ayrıca Diyarbakır yönüne giden şehirlerarası otobüsler ile bilhassa Maden ve Behrimaz köylerine çalışan dolmuşlar turizm sezonunda göl kıyılarına sürekli yolcu taşımaktadırlar.

Demiryolu ile de Hazar Gölü kıyılarına ulaşmak mümkündür. Bu yolla bilhassa Diyarbakır'dan gelenler yararlanmaktadır. Hava ulaşımı bakımından ise Elazığ Hava alanı göle 20 km. Diyarbakır Hava alanı 100 km. mesafede bulunmaktadır.

2.BUGÜNKÜ KULLANIM DURUMU

2.1.Hazar Gölünde Turizmin Tarihçesi:

Hazar Gölünün turizm potansiyeli çok önceleri dikkat çekmiş ve kullanılmaya başlanmıştır(BANZE-1916). Göl çevresinde çadır kurarak dinlenme alışkanlığı çok eskiden beri mevcut idi. Fakat ulaşım imkânlarının yetersiz olduğu zamanlarda, bu tür faaliyetlere çok az sayıda kişi katılabiliyordu. Demiryolunun göl kıyılarından geçmesi, göl çevresine turistik tesis yapma fikrini de beraberinde getirdi. Nitekim Atatürk'ün 14 Kasım 1937'de bölgeye yaptığı seyahatinde, göl çevresine dinlenme amaçlı tesislerin yapılması fikri ortaya atılmıştır. Atatürk bu seyahatinde Hazar Gölüne de uğramış ve göl çevresinde incelemelerde bulunmuştur. Gölün *"Gölcük"* olan isminin Hazar olarak değiştirilmesi emrini vermiş ve buranın çevre halkının dinlenme yeri olarak düzenlenmesini istemiştir. Bu seyahate iştirak etmiş olan zamanın başbakanı Celal Bayar, Ankara'ya dönüşünde intibalarını Ulus gazetesinde yayınlamıştır. Bu yazının Hazar Gölüne ait kısmı şöyledir: *"Yolumuz üzerinde, dağlar arasına sıkışmış güzel bir göl var. Cenup yolunda Hazarbaba tepesi, bütün o havaliye yüksek bakışlarını teşmil ediyor. Gölcük denilen bu gölü, Atatürk'ün derin Türk tarihinden vermiş olduğu ilham ile, Hazar gölü tesmiye ettik. Onun şark sahilinde trenimizi durdurduk ve indik. Kıyılarını zevk ile dolaştık. Burasını bütün bu bakır ve maden ocaklarında yaşayan, en yüksek fen adamından en son galeri adamına kadar herkes için istifadeli bir hale koymak kararını verdim. Kararımız, bu ihtiyacı duymakta olanları Atatürk'e bir daha minnettar kılmıştır.*

Hazar gölünün şark sahilini yaz hayatı için, yalnız madencilerin değil, tarihte maden bekçiliği yapmış olan Diyarbakırlıların ve bütün civar halkının istifade edebilecekleri bir hale getireceğiz." Bu direktiflerden sonra Ankara'dan heyetlerin geldiği ve göl kenarında tesis yapımı için çalışmalara başladığı bilinmektedir(AĞAR-1938). Ancak bu olaydan bir yıl kadar sonra Atatürk'ün ölmesi, Celal Bayar'ın başbakanlıktan ayrılması ve akabinde 2. Dünya savaşının başlaması gibi nedenlerden dolayı bu dilekler gecikmeli olarak; 1945'de Etibank'ın Ergani Madeni İşletmesinde çalışanların dinlenmesi için inşaa ettirdiği Plajköy yakınlarındaki tesislerin faaliyete geçmesiyle gerçekleşebilmiştir. Bunu 1953'de yapılan DDY tesisleri izlemiştir.

Gölün asıl önem kazanması 1960'dan sonra karayolunun göl kenarını izleyen yeni güzergâhının açılmasıyla olmuş ve bu yıllarda Karayolları, TPAO, Maden Belediyesi, DSİ, Gençlik ve İzcilik kampları ile TÜGSAŞ tesisleri faaliyete geçmiştir. Daha sonra 1970'li yıllarda Elazığ Şeker Fabrikası, Çimento Fabrikası ve Orman Bölge Müdürlüğü kampları hizmete girmiştir. Bunları 1980'li yıllarda 8.Kolordu, Fırat Üniversitesi, Maliye, Sümerbank ve Elazığ Belediyesi, Diyarbakır Hava Üssü tesisleri izlemiştir. 1990'lı yıllarda ise, Köy Hizmetleri, PTT, Sağlık Müdürlüğü, Bayındırlık ve İller Bankası kampları yapılmaktadır. Dicle Üniversitesi, Tapu-Kadostra, Harb-iş Sendikası, Adalet Bakanlığı'nın da tesis yapmak için yerleri bulunmaktadır. Ayrıca 80'li yılların sonunda yapımına başlanan özel yazlık evlerin sayısı gün geçtikçe artmaktadır.

Bugün (1991) 28'i kamu kuruluşlarına ait, biri özel olmak üzere 30 kadar tesisin yanında çok sayıda özel yazlık evler ve 10 kadar balıkevi adıyla anılan ilkel restoranlar bulunmaktadır. Ayrıca yaz aylarında sayıları değişken olmakla birlikte çok sayıda geçici çadırlar kurulmaktadır(Harita.2).

2.2.Bugünkü Kullanım Şekilleri:

2.2.1.Kamu Kuruluşlarının Tesisleri:

Bugün(1991) Hazar Gölü kıyılarında, hemen hepsinin adı *"Eğitim ve Dinlenme Tesisi"* olmasına rağmen, dinlenme kampından başka bir şey olmayan, 30 kadar kamu kuruluşuna ait tesisler bulunmaktadır. Bu tesislerden 20 kadarı faal, 5 tanesi inşa halinde, 4 kuruluşun da tesis yerleri belirlenmiş fakat henüz herhangi bir tesis yapımına başlanmamıştır.

Kamu kuruluşlarına ait olan bu tesislerin hemen hepsinde turizm sezonu 15 Haziran-1 Temmuz arasında başlar ve yine hemen hepsinde 15 Eylülde sona erer. Bu süre içinde genellikle 13-14'er günlük 5 veya 6 devre halinde faaliyet sürdürülmektedir.

Hemen bütün tesisler ait olduğu kuruluşun çalışanlarına hizmet vermektedir. Kamplara genellikle kuruluşların Elazığ, Diyarbakır ve Malatya'daki birimlerinde çalışan personel katılmaktadır. Bunun yanında kuruluşun diğer bölgelerdeki birimlerinden az sayıda da olsa katılanlar bulunmaktadır. Sadece Sümerbank tesislerinden, bu kuruluşun yurt dışında bağlantısı bulunan bir yabancı firmaya mensup 15-20 kadar bir grup yabancı personel (Alman ve Hollandalı), son dört yıldır yararlanmaktadırlar. Bunun dışında herhangi bir yabancı turist tesislerden yararlanmamaktadır.

Kamp devrelerine katılanlardan genellikle cüzi bir ücret alınmaktadır. Fakat ücret alınış amacı ve ücret miktarı kuruluştan kuruluşa oldukça farklıdır. Bazı kamplarda, kamp için ücret alınmamakta, fakat kampa katılanlar ortak yemek hazırlamakta, devre sonunda masraflar kampa katılanlara bölünmektedir (Şark Kromları ve Bakır İşletmesi kaplarında olduğu gibi). Maden Belediyesi, Elazığ Belediyesi ve PTT mensupları Derneğinin müstakil evler şeklindeki kaplarında ise evler sezonluk olarak kiraya verilmektedir. Bazı kamplarda ise günlük yemek-yatak ve tüm giderler için ücret alınmaktadır. Kampların büyük bir kısmı bu şekildedir.

2.2.1.1.Tesislerin Kapasitesi:

Bugün mevcut bulunan tesislerden farklı şekillerde yararlanıldığından bunların kapasitesini net olarak belirleyebilmek mümkün değildir. Şöyle ki; bazı tesislerde oda olarak kiralama söz konusu ise de, tesislerin çoğunluğunda daire ya da ev şeklinde kiralama vardır. Yani, tesislerin büyük çoğunluğu tek ya da blok evler şeklinde yapılmıştır. Bu daireler tüm tesislerde ailelere verilmektedir. Ailelerin büyüklüğüne göre yatak eklenmekte ya da azaltılmaktadır. Bu yüzden kampların hemen tümünde yatak sayısı değişkenlik göstermektedir. Bu durumlar göz önüne alınarak aşağıdaki tabloda ünite (bir ailenin barınabildiği ve genellikle banyo tuvalet ve iki odadan oluşan bir daire) sayısı net olarak verilmiş olmakla beraber, yatak sayıları ortalama olarak verilmiştir. Böylece daha net sonuca varmak için kamu kuruluşlarından yararlanan kişi sayısını vermek yerine aile sayısını vermek daha doğru olacaktır. 1991 yılı yaz sezonunda, Hazar Gölü kıyısındaki kamu kuruluşlarına ait olan tesislerin aynı anda barındırabileceği aile sayısı 800'ün üzerindedir. Bir turizm sezonunda bu kuruluşların hemen tamamında 13-14 günlük 5 veya 6 devre halinde faaliyet sürdürülmektedir. İlk ve son devrelerde tesislerin tüm kapasitesi genellikle kullanılamadığından, devre sayısını 5 almak daha doğrudur. Buna göre kamu kuruluşlarının tesislerinden bir yaz sezonunda 4000 aile yararlanabilmektedir. Bu sayı önümüzdeki yıllarda, inşa halindeki tesislerin de tamamlanması ile 4500'ün üzerine çıkacaktır. Ailelerin genellikle 2-3 çocuklu oldukları düşünülürse, bu şekilde kamu kuruluşlarının kamplarında 13-14 günlük devrelerden yararlanan kişi sayısının 20 bin civarında olduğu görülür.

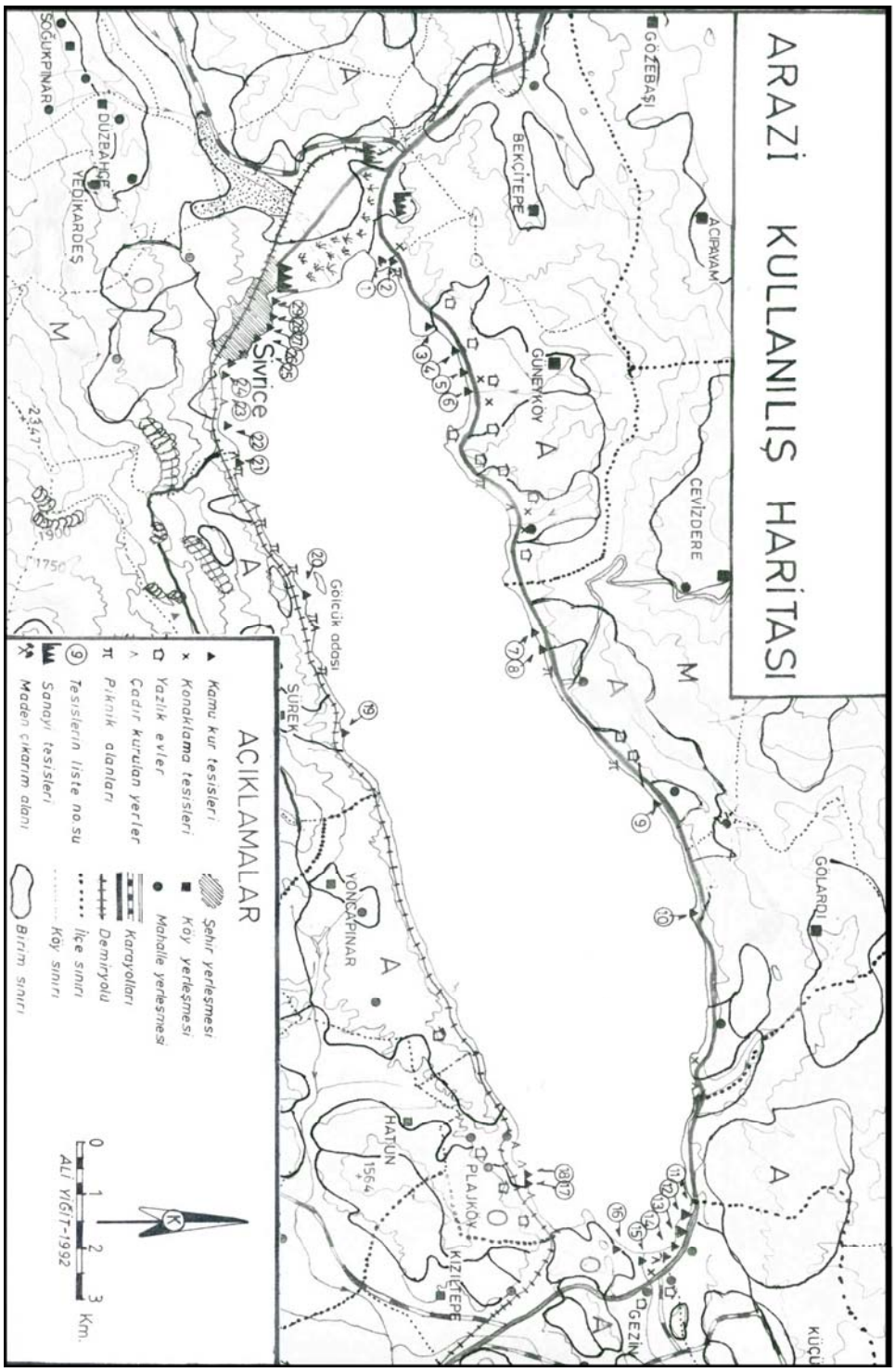
ARAZİ KULLANILIŞ HARİTASI
AÇIKLAMALAR
Kamu kur tesisleri
Konaklama tesisleri
Yazlık evler
Çadır kurulan yerler
Piknik alanları
Tesislerin liste no su
Sanayi tesisleri
Maden çıkarım alanı
Şehir yerleşmesi
Köy yerleşmesi
Mahalle yerleşmesi
Karayolları
Demiryolu
İlçe sınırı
Köy sınırı
Birim sınırı
ALİ YİĞİT-1992
Km.
Sivrice
GÜNEYKÖY
BEKÇİTEPE
CEVİZDERE
AÇIPAYAM
GÖZEBAŞI
SOĞUKPINAR
DÜZBAHÇE
YEDİKARDEŞ
Gölcük adası
ŞÜREK
YONCAPINAR
HATUN
PLAJKÖY
KIZILTEPE
GEZİN
GÖLARDI
KÜÇÜ

Tesisin bağlı olduğu kuruluş	Kuruluş Tarihi	Ünite Say.	Yatak Say.	Mevcut Tesisleri
1-Orman	1967	21	105	Gazino,mutfak,21 daire
2-Elazığ Beled.	1988	66	114	33 lojman,halka açık plaj
3-Sağlık Md.	1990	48	192	Gazino,24 daireli lojman inşası
4-Köyhizmetleri	1991			İnşaa halinde
5-Bayındırlık	1991			İnşaa halinde
6-Maliye	1984	36	64	Gazino,yemekh.yatakhl.dersh.
7-DSİ	1959	69	276	Kafeterya,yatakh.konferan salonu
8-Adalet Bak.	1991			Sadece yeri belirlenmiş
9-Fırat Üniv.	1982	18	78	18 daireli 2 motel,gazino-kafeterya
10-Karayolları	1960	52	208	Yatakh.30 oda,6 daire,gazino
11-İllerbankası	1991			İnşaa halinde
12-Maden Beled.	1964	33	132	33 lojman,1 gazino,6 odalı otel
13-PTT Dern.	1966	20	80	20 tek odalı ev ve bir büfe
14-Tekgıda-iş sen.	1984	52	208	52 daire,gazino
15-Dicle Üniv.	1988			Sadece yeri belirlenmiş
16-2.Tak.Hv.Kv.K.	1988	70	240	Gazino,20 odalı motel,50 çadır
17-Şark Kromları	1945	14	84	Gazino,yemekh.14 daire
18-Etibank	1945	46	184	Mutfak,35 daire,11 oba tipi ünite
19-DDY	1953	43	215	Restorat,kafeterya,büfe,43 daire
20-PTT	1990			İnşaa halinde
21-Sümerbank	1984	20	100	Yatakh.yemekh.lokal,çocuk bahçesi
22-TPAO	1960	45	180	Yatakh. yemekh. kantin
23-Tapu ve Kados.	1989			Sadece yeri belirlenmiş
24-Harb-İş sen.	1989			Sadece yeri belirlenmiş
25-İzcilik	1968	60	250	Kafeterya, 60 çadır, 1 lojman
26-Şeker	1972	20	80	Kafeterya Yatakh.
27-Çimento	1970	20	80	Kafeterya 20 lojman
28-TÜGSAŞ	1968	12	24	Yemekh.Yatakh.ve34 lojman(daimi)
29-8.Kolordu	1980	40	200	Motel,restorat,spor tesisleri
	TOPLAM:	805	3194	

Not: Tablo, Harita.2'deki tesis numaralarına göre sıralanmıştır.

Tablo.3*:Kamu kuruluşları tesislerinin kapasitesi ve kuruluş tarihleri.*

2.2.2.Günübirlik Ziyaretler Şeklindeki Kullanım:

Elazığ'da oturanların, en çok tercih ettikleri yararlanma şekli, günübirlik ziyaretler şeklindeki kullanımdır. Bugün Elazığ'da oturan bir çok aile, hafta içindeki yorgunluklarını, hafta sonları göl kıyılarında piknik yaparak atmaktadır. Bu şekilde gölden yararlananları üç grupta mütalaa etmek mümkündür.

Birinci grubu, özel otolarıyla göl kıyılarına giden ve sakin bir alanda piknik yaparak dinlenenler oluşturur. Bu tür faaliyetlere katılanlar, genellikle gölün Sivrice ile Sürek köyü arasında kalan güney kıyılarını tercih ederler(Harita 2). Burayı tercih etmelerinin başlıca nedeni, bu kesimin nispeten daha sakin olması ve buralarda göl kıyısında çok sayıda ağacın bulunmasıdır.

İkinci grubu, çalıştıkları kurumun göl kıyısında tesisi olanlar ve onların yakın akrabaları oluşturur. Bu gruba girenler, hafta sonları çalıştıkları kurumun tesislerine gitmekte ve buranın imkânlarından yararlanmaktadırlar.

Üçüncü grubu ise, hafta sonlarını Belediyelerin veya özel tesislerin imkânlarından yararlanarak geçirenler oluşturur. Belediye tesislerini tercih edenler genellikle gelir düzeyi düşük olanlardır. Bunların çoğunluğunun özel araçları da olmadığından Belediye otobüslerinden yararlanmaktadırlar. Bu amaçla Elazığ Belediyesi turizm sezonunda Hazar Gölü tesislerine her

saat başı karşılıklı otobüs seferleri düzenlemektedir. Yine aynı şekilde Sivrice Belediyesinin otobüsleri de periyodik olarak sefer düzenlemektedirler. Bu tür faaliyette bulunanlar yiyeceklerini yanlarında götürmekte, Belediye tesislerinin piknik alanlarından ve halka açık plajlarından makul bir ücret karşılığında yararlanmaktadırlar.

Bu şekilde günübirlik olarak gölden yararlananların sayısı, mevsime ve hava şartlarına göre değişmektedir. Bu tür faaliyetlerin en yoğun olduğu temmuz ve ağustos aylarında hafta sonları günübirlikçilerin sayısı yaklaşık olarak 5-6 bine kadar varan rakamlara ulaşabilmektedir.

2.2.3.Çadırlı Kamp Kurma Şeklindeki Kullanım:

Hazar Gölünden yararlanmada tercih edilen yollardan en eskisi, çadırlı kamp kurarak yararlanma şeklidir. Bu şekilde yararlananların büyük bir çoğunluğunu Diyarbakır'dan gelenler oluşturur. Genellikle Sivrice ile Sürek köyü arasındaki kesim ile Plajköy yakınlarındaki kıyı şeridini tercih eden çadırcıların sayısını tahmin etmekte oldukça zordur. Çünkü hemen her gün yeni birkaç çadır kurulabildiği gibi yine hemen her gün birkaç çadır sökülebilmektedir. Bu şekilde değişkenlik göstermesine rağmen çadırların en yoğun olduğu dönemin temmuz ve ağustos ayları olduğunu belirtmek gerekir(Foto.8). 1991 ağustosu başlarında yaptığımız bir sayımda tüm göl çevresinde 250 kadar çadır mevcuttu. Her çadırdan 4-5 kişini yaralandığı düşünülürse (genellikle her çadırda bir aile barınmakta) çadır kurarak göl kıyılarında dinlenenlerin sayısının 1200-1500 arasında olduğu söylenebilir.

2.2.4.Konaklama Tesisleri:

Hazar Gölü çevresinde bugün sayıca ve kalitece yetersiz olmakla birlikte, bazı konaklama tesisleri mevcuttur. Bunlar, "balık evi" adıyla anılan 10 kadar lokanta ve bir özel turistik tesis ile Sivrice ve Maden belediyelerine ait restoran ve otellerdir. Sivrice Belediyesi tesisleri dışındaki tüm tesisler gölün kuzey sahilinde, karayolu boyunca sıralanırlar. Bu gruba giren tesisler, diğer kullanım gruplarından farklı olarak, tüm yıl faaliyette bulunmaktadırlar. Fakat bu tesislerden, Sivrice ve Maden belediyelerinin tesisleri ile bir özel turistik tesis dışındakiler yani balık evleri; baraka tipli binalarda, her türlü konfordan uzak, ilkel şartlar altında çalışmaktadırlar(Foto.7). Buna rağmen modern turistik tesisler de yapılmaktadır. Bu tesislerin ilk örneği olan ve henüz yapımı devam eden (1991) Turpol A.Ş.'nin turistik tesislerinde; 42 odalı bir motel, gazino, spor alanları, satış mağazası ve akaryakıt istasyonu yer alacaktır.

Şimdilik bu tesis dışındaki lokantalardan, daha çok sefer halindeki yük kamyonlarının sürücüleri ile çok az sayıda günübirlikçi yararlanmaktadır.

2.2.5.Sayfiye Evleri:

Hazar Gölü çevresine bugün yüzlerce yazlık ev yapılmaktadır. Göl çevresine ev yapanların hemen tamamını Elazığ ve Diyarbakır'ın varlıklı aileleri oluşturmaktadır. Belli bir mevsimde oturulacak ikinci bir ev edinme geleneği eskiden beri yöremizde varlığını sürdürmektedir. Bilindiği gibi bugünkü Elazığ ve Malatya şehirlerinin bulunduğu alanlar eskiden Harput ve Eski Malatya şehirlerinin bağ ve bahçelerinin bulunduğu alanlardı. Bu bağlık-bahçelik alanlar içinde şehrin varlıklı ailelerinin sayfiye evleri de yer almaktaydı. Zamanla her iki şehir de eski yerlerini terk ederek buralara yerleşmişlerdir. Dünyanın birçok şehrinde olduğu gibi, önceleri şehrin sayfiye yerleri olan alanlar zamanla şehirle birleşmesinden sonra, şehirlerin varlıklı aileleri daha başka yerlerde sayfiye alanları aramışlardır(ÖZGÜÇ-1977). Harput şehrinin zamanla eski sayfiye alanlarına taşınmasından sonra, yeni kurulan Elazığ şehrinin varlıklı

aileleri de kendilerine yeni bir sayfiye alanı olarak Kuzova'yı seçmişlerdir. Kuzova'nın Elazığ'a yakın kesimlerinde kendilerine tarla satın alan varlıklı aileler, buraya meyve ağaçları dikerek kendilerine bir bahçe oluşturmakta ve bu bahçe içerisine inşaa ettikleri evlerinde -ki bunların büyük bir kısmı villa özelliğindedir- yaz aylarında bir müddet ikamet etmektedirler. Fakat son bir kaç yıldan beri bu tür yazlık ev edinmek isteyenler için yeni bir imkân doğmuştur. Kuzova'da tamamen kendi gayretleriyle yazlık ev edinmenin yerini, bu sefer büyük inşaat şirketleri ve yapı kooperatiflerince Hazar Gölü kıyılarında yapılıp satılan yazlık evler almıştır. Hazar Gölü kıyılarına yapılan yazlık evler, Kuzova'da olduğu gibi bahçeler ortasında tek villalardan oluşmamakta, tam aksine 20-30 hatta daha fazla yazlık evden oluşan siteler şeklindedir(Foto.9-10). Buraya yapılan evlere ilgi duyanlar sadece Elazığlılar değildir. Bilhassa Diyarbakır şehrinin varlıklı aileleri de buralarda ev almakta ya da yaptırmaktadırlar. Bugün gölün doğu ve güneydoğu kesimlerindeki evlerin hemen tamamı Diyarbakırlılara aittir. Gölün kuzey sahillerinde inşaa edilen sitelerin bir kısım iştirakçileri de Diyarbakırlılardan oluşmaktadır. Dolayısıyla Hazar Gölü kıyıları sadece Elazığ şehrinin bir sayfiye ve dinlenme yeri değil, aynı zamanda Diyarbakır şehrinin de sayfiye ve dinlenme yeridir.

3.OLUŞAN SORUNLAR ve ALINMASI GEREKEN ÖNLEMLER:

Doğal ve kültürel potansiyeli turizme elverişli olan Hazar Gölü kıyılarına 1945'den bu yana 30 kadar kamu kuruluşu tarafından dinlenme tesisleri kurulmuş ve yenilerinin kurulması yönünde girişimler sürmektedir. Ayrıca, son yıllarda başlayan yazlık ev yapımı hızla devam etmektedir. Bugün büyük bir kısmı inşaa halinde olan bu evlerin sayısı 300'ün üzerindedir ve bunlara her geçen gün yenileri eklenmektedir. İlki inşaa halinde olan modern turistik tesislerin yapımına da başlanmıştır. Ayrıca günübirlik olarak ve çadırlı kamp kurarak gölden yararlananların sayısı bazı günlerde 5-6 bine ulaşmaktadır. Göl çevresinin bu derece yoğun kullanılır duruma gelmiş olmasına rağmen ilgili kuruluşlar henüz denetleme ve organizasyon çalışmalarına başlamamışlardır. Tüm bu durumlar karşısında göl çevresinde birçok problem oluşmaya başlamış ve giderek büyümektedir. Zamanında önlem alınmazsa problemler daha da artacak ve ileride göl sularına girilemez, göl çevresi gezilemez hale gelecektir. Bu nedenle Hazar Gölünde turizmin sağlıklı bir şekilde gelişebilmesi için aşağıda sıraladığımız önerilerin dikkate alınması gerektiği düşüncesindeyiz.

Hazar Gölünde oluşan sorunları ve alınması gereken önlemleri şöylece sıralaya biliriz:

1-Hazar Gölünün en önemli problemi denetim boşluğudur. Göl çevresi üç ayrı ilçeye (Sivrice-Maden-Merkez) bağlı köylerin ve Sivrice Belediyesinin sınırları içindedir. Bu nedenle tüm göl çevresinde, belirli bir kuruluşun denetimi söz konusu değildir. Bu durumdan kaynaklanan denetim eksikliği gölün en önemli sorunudur. Bunu giderebilmek için belirli bir kuruluşun ya da valilik emrinde oluşturulacak özel bir yönetimin kurulması şarttır. Ancak o zaman Hazar Gölünde turizmin düzenli bir şekilde gelişmesi mümkün olabilir.

2-Önceleri Hazar Gölünün önemli bir çevre sorunu olarak gübre fabrikasının atık sularından şikayet edilmekteydi. Bugün bu fabrika modern bir arıtma tesisi kurarak bu problemi ortadan kaldırmıştır. Günümüzde göl sularının kirlenmesinde etkili olan en önemli sorun Sivrice şehrinin ve göl çevresinde yer alan tesislerin kanalizasyon atıklarıdır. Sivrice yerleşmesinde kısmi bir kanalizasyon sistemi mevcuttur. Bu kanalizasyon hattı göle karışmakta olan bir derenin yatağında açılan bir çukurda biriktirilmektedir. Buradan sızma yoluyla göle karışmaların olduğu gibi zaman zaman açıktan da karışmalar olmaktadır. Bu konuda görüştüğümüz belediye yetkilileri modern bir arıtma tesisi yapma girişimlerinin olduğunu belirtmişlerdir. Göl çevresindeki tesislerden bir-ikisi dışında hemen tamamında kanalizasyon sistemi yoktur. Bunlar gölden 50-100 m. arasında değişen uzaklıktaki binalarının yanlarında fosseptikler oluşturmuşlardır. Bunların ne derece sağlıklı olduğu bilinmemektedir. Fakat bu konuda asıl tehlikenin önlem alınmazsa gelecekte olacağı sanılmaktadır.

3-Göl çevresinde bugün için en göze çarpıcı sorun, piknik yapmaya gelenler ile çadır kurarak dinlenenlerin çevreye bıraktıkları çöplerdir. Bu çöpler zaman zaman çirkin manzaralar oluşturmakta ve zamanla göl sularına karışarak günlerce su yüzeyinde kalmaktadırlar. Bu durumun ortadan kaldırılması için piknik yerlerinin ve çadırlı kamp alanlarının denetlenmesi ve çöplerinin toplanmasını sağlayan bir kuruluşun oluşturulması gerekmektedir.

4-Göl çevresinin önemli sorunlarından biri de gölün batısında yer alan Kürk deltası üzerinden önemli miktarda tuğla-kiremit fabrikaları için hammadde alınmasıdır. Bu durum ekolojik dengeyi bozmakta, bilhassa kuş ve balık faunasının gelişimini olumsuz yönde etkilemektedir. Bölge parkı yapımının da düşünüldüğü ve bugün çevrede kurulmuş olan üç ayrı tuğla-kiremit fabrikasının hammaddesini sağladığı bu sahanın bir an önce kontrol altına alınması gerekmektedir.

5-Kamu kuruluşu tesisleri hat safhadadır. Bugün göl çevresi adeta kamu kuruluşlarının istilası altındadır. Hazar Gölünün çevre düzeni planı hazırlanmış olmasına rağmen, bu plana uyulmamakta ve plan üzerinde günübirlik kullanıma ayrılmış olan yerler üzerinde de kamu kuruluşlarınca tesis kurulmaktadır. Bu tür uygulamalar devam ederse ileride serbestçe göle girilebilecek kıyı şeridi kalmayacaktır. Bu nedenle kamu kuruluşu tesislerinin daha fazla artmasına izin verilmemelidir. Mevcut olanların alanları, sahil şeridini açık tutacak şekilde daraltılmalı ve bu tesisler içinde günübirlikçilerin kullanımlarını artırmak amacıyla yeni tesisler eklenmelidir.

6-Gün geçtikçe sayıları artan yazlık evlerin, kıyıdan belirli bir uzaklıkta ve sahil şeridini kapatmayacak biçimde yapılmasında sakınca yoktur. Ancak bu tür yapıların kanalizasyon ve diğer atıkları kontrol altında bulundurulmalıdır.

7-Konaklama tesislerinin sayıca ve kalitece artırılması gerekmektedir. Bu tür tesis yapacak girişimcilerin devletçe desteklenmesi (kredi ve proje yardımı gibi) gerekmektedir.

8-Çadır kurarak dinlenmek isteyenlerin taleplerini karşılayabilecek; duş, tuvalet, içme suyu, elektrik vs. gibi altyapı ihtiyacı karşılanmış kamping alanları oluşturulmalıdır.

9-Günübirlikçilerin serbestçe yararlanabileceği boş alanların daraltılmaması gerekmektedir. Bu amaçla bilhassa gölün güney sahilinde Sümerbank tesisleri ile DDY tesisleri arasındaki kısımda hiç bir tesisin yapımına izin verilmemelidir. Ancak piknik alanı olarak ayrılacak alanların belirlenmesi ve buraların denetlenmesi şarttır.

10-Gölden yararlanmayı artırmak için, göl çevresinde spor tesislerinin yapımına ağırlık verilmelidir. Bu amaçla yapılacak tesisler su sporlarına yönelik olabileceği gibi, hem su sporlarına hem de kara sporlarına yönelik olmasında fayda vardır. Ayrıca göl çevresinde bir kaç yere, sandalla dolaşmak, kürek yarışı yapmak isteyenlerin ihtiyacını karşılayabilecek küçük iskeleler kurulmalıdır.

11-Hazar Gölünün ulaşım imkânlarının elverişli olduğunu belirtmiştik. Ancak bilhassa günübirlikçilerin yararlandığı güney sahilin ulaşımı bozuk bir stabilize yolla sağlanmaktadır. Bu yolun düzenlenerek asfaltlanması için 1988'de girişimlerde bulunulmuş, hatta yolun yapımına başlanmış fakat daha sonra bu proje gerçekleştirilmemiştir. Bu yolun bir an evvel tamamlanarak hizmete açılması ile gölden günübirlik olarak yararlananların bu kıyılardan daha fazla faydalanmasına imkân tanıyacaktır.

12-Göl çevresinde yavaş da olsa Orman Bölge Müdürlüğünce ağaçlandırma çalışmaları sürdürülmektedir. Bu çalışmaların hızlandırılması ve tüm göl çevresini kapsayacak şekle dönüştürülmesi halinde, gölün turistik potansiyeli artacaktır. Ağaçlandırma çalışmalarından başarılı sonuçlar alındığı takdirde bir takım rekreasyon faaliyetleri orman içlerine de kayacaktır. Ayrıca bu sayede göl çevresinde dağcılık sporu da kendiliğinden gelişecek ve bu konuda atıl duran bir potansiyelden de yararlanılmış olacaktır.

13-Bugün için Hazar Gölünden Elazığ ve Diyarbakır'da oturanlar ile kısmen Malatya'da oturanlar yararlanabilmektedir. Yukarıda sıraladığımız önerilerin gerçekleştirilmesi halinde,

Hazar Gölü turizmi bölgesel hatta ulusal bir boyut kazanabilir. Belki de (GÜNEY-1984)'in belirttiği gibi uluslararası bir özellik kazanabilir.

BİBLİYOGRAFYA

AĞAR,Ö.K.1938, Maden İli. Ülkü Basımevi, İSTANBUL. 97 s.

AKKAN,E.1972, *"Elazığ ve Keban Barajı Çevresinde Coğrafya Araştırmaları"* A.Ü.DTCF Coğr.Araşt.Derg. s. 5-6, sf.175-214, ANKARA.

AKŞİRAY,F.1971,*"Hazar Gölünün değişik hidrolojik şartları hakkında"* TÜBİTAK III.Bilim Kong.ANK.

AYVAZ,Y.1982,*"Elazığ Hazar Gölü Kuşları"*Atatürk Üniv.Fen Fak.Derg. c.2, s.1, sf.54-64, ERZURUM.

BANZE,E.1916, Die Türkei; eine moderne geographie(2.Baskı), BERLİN-HAMBURG.

DARKOT,B.1943, *"Türkiye'nin Bölgeleri Arasında Yukarı Fırat Bölgesi"*, III.Üniv. Haftası-Elazığ, İ.Ü.yay.No:1965, sf.255-268, İSTANBUL.

DOĞANAY,H.1987, Türkiye Turizm Coğrafyası (Genişletilmiş 2. Baskı) Ata.Üniv.Fen-Edb.Fak.Coğr.Böl.Ders Notları No:21,ERZURUM.

ERİNÇ,S.1953, Doğu Anadolu Coğrafyası. İ.Ü.Coğr.Enst.yay.No:15, İSTANBUL.

GÖRKEM,İ.1989,*"Hazar Gölü (Elazığ-Sivrice) Üzerine Anlatılan Efsâneler"*, Fırat Havzası II.Folklor ve Etnografya Sempozyumu, sf.131-143, ELAZIĞ.

GÜNEY,E.,1984,*"Hazar Gölü'nün Çevre Sorunları ve Rekreasyonel Değerinin Arttırılması"* TÜBİTAK Ulusal Çevre Simpozyumu Tebliğ Metinleri 12-19 Kasım 1984 sf.733-741. ADANA

HUNTINGTON,E.1902,*"The valley of the upper Euphrates River and its people"* Bull.Amr.Geog.Soc.vol.34, p.301-318, 384-393, NEW YORK.

KARSLIOĞLU,E.1991"*Hazar Gölünde Bir Efsane Gerçekleşiyor"* Elazığ Kültür ve Tanıtma Vakfı Derg. s.3, sf.10-11, ELAZIĞ.

KÖKSAL,A.1972,*"Doğu Anadolunun Turizm Coğrafyasına Dair"*A.Ü.DTCF Coğr.Araşt.Derg. s.5-6, sf.127-138, ANKARA.

KÖKSAL,A.1972,*"Turizm Coğrafyası Bakımından Sinop"*A.Ü.DTCF Coğr.Araşt.Derg. s. 5-6, sf.223-228, ANKARA.

KÖKSAL,A.1982, Türkiye'nin Genel ve Turizm Coğrafyası. Kültür ve Turizm Bak. Turizm Eğitimi Gn.Müd.Yay.45, ANKARA.

MEMİŞOĞLU,F.1963,*"Munzur, Harput ve Gölcük Turizm Bölgemiz"* Yeni Fırat Derg. sayı:15, sf.5-10, 31-32, ELAZIĞ.

NUMANN,W.1955,*"Hazar Gölü ve Murat Suyunun Balıkçılık Bakımından Ehemmiyeti"* EBK Balık ve Balıkçılık Derg.c.III,s.10-11-12, ANKARA.

ÖZGÜÇ,N.1977, *"Sayfiye Yerleşmeleri"* İ.Ü.Coğr.Enst.Derg. s.22 , sf.143-162, İSTANBUL.

ÖZGÜÇ,N.1984, Turizm Coğrafyası. İ.Ü.Edb.Fak.Yay.No.3203, İSTANBUL.

SIEGER,R.1888,*"Die Schwankungen der hocharmenischen Seen seit 1800 im Vergleich mit einigen verwandten Erscheinungen"* Mitt. Geogr. Gesel. Bd.31, sf.95-115,159-181, 390-426,WIEN.

SUNGUR,K.A.1980, *"Türkiye'de İnsan Yaşamı Açısından Uygun Olan ve Olmayan Isı Değerlerinin Aylık Dağılışı ile İlgili Bir Deneme"* İ.Ü.Coğr.Enst.Derg. s.23, sf.27-36, İSTANBUL.

SUNGUR,K.A.1984, *"Türkiye'nin Psikrometrik İklim Rejimleri ve Fizyoklimatik Bölgeleri"* İ.Ü.Dnz.Bil. ve Corğ.Enst. BÜLTEN c.1,s.1,sf.41-57,İSTANBUL.

ŞAHİN,Y.-BAYSAL,A.1972 ,*"Hazar Gölü dip faunası ve Yayılışları"* Hidrobiyoloji Arşt.Enst.Yay. s.9, sf.1-13,ANKARA.

ŞEN,B.1988, *"Hazar Gölü (Elazığ) Alg Florası ve Mevsimsel Değişmeleri Üzerine Gözlemler"* IX.Ulusal Biyoloji Kongresi Bildirileri, c.3, sf.289-298, SIVAS.

TOKAT,M.1976,*"Hazar Gölü Rotator'ları ve Yayılışları"* Hidrobiyoloji Arşt.Enst.Yay. s.18, sf.1-13, ANKARA.

TONBUL,S.1985, Kuzova-Hasandağı ve Çevresinin (Elazığ batısı) Fiziki Coğrafyası. Fırat Üniv. Sos.Bil.Enst.(Yayınlanmamış Doktora Tezi), ELAZIĞ.

TUNCEL,M.-DOĞANER,S.1989, *"Amasya'da Turizm: Coğrafi İmkânlar, Sorunlar ve Öneriler"* AKDTYK Coğr.Arşt. c.1, s.1, sf.49-68. ANKARA.

WUNSCH,J.1885,*"Die Quelle des Westlichen Tigrisarmes und der See Gölldschik"* Mitt. Geogr. Gesel. Bd.28, sf.1-21,Wien.

YİĞİT,A.1988, Hazar Gölü (Gölcük) Havzasının Coğrafyası. Ank.Üniv.Sos.Bil.Enst. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), ANKARA.

YİĞİT,A.1990, *"Hazar Gölü Havzasında Yerleşme Tipleri"* Fırat Üniv. (Sos.Bil.) Derg. c.4, s.2, sf.271-291, ELAZIĞ.

YİĞİT,A.1992, *"Hazar Gölü'ndeki Batıkkent Üzerine*" Genç Fırat; Fırat Üniversitesi Aylık Öğrenci Gazetesi, Yıl:5, Sayı:36-37, Nisan-Mayıs/1992, sayfa:2, ELAZIĞ.

YURDAKULOL,E.-ALTAN,Y.1984*"Contribution to the flora of Hazar Mountains"* Communications, serie C:Biologie, Tome:2 sf.59-86,ANKARA.

DSİ, Uluova ve Elazığ Ovalarının Hidrojeolojik Etüt Raporu,1970.
Elazığ-Uluova Projesi; ODTÜ-DSİ Müşterek Staj Projesi (1962-1963), Elazığ-Ankara.
Elazığ-Hazar Gölü Çevre Düzeni Planı (1/25000) ve Açıklama Raporu.
T.C.Kültür ve Turizm Bakanlığı, Turizm Planlama ve Yatırımlar Dairesi -1989

Foto.1: Hazar dağı, Kürk deltası ve Sivrice'nin genel görünümü

Foto.2: Etrafında su altında tarihi kalıntıların bulunduğu Gölcük (Kilise) adası.

Foto.3: DSİ Kampından genel bir görünüm.

Foto.4: Karayolları Kampından genel bir görünüş.

Foto.5: Etibank Ergani Bakır İşletmesi kampından bir görünüm (Oba tipi evler).

Foto.6: Göl çevresinde bir plaj (DSİ kampı plajı).

Foto.7: Sivrice'nin kanalizasyon sularının biriktirildiği çukur. Buradan atık sular açıktan ve sızma yoluyla göl sularına karışmaktadır.

Foto.8: Göl çevresinde kurulan çadırlı kaplardan bir gurup ve çöpleri.

Foto.9: Yazlık evler (Güney tatil sitesi)

Foto.10: İnşaatı devam eden yazlık evlerden bir görünüş.